

Η φιλοσοφία ως επιστατούσα επιστήμη

(Σε ασύνδετο σχήμα)

Γράφει ο
Βýρων Τομάζος
Μηχανολόγος,
Απόφοιτος Πολυτεχνείου
Μονάχου
e-mail: btomazos@gmail.com

Αυτός είναι ο τίτλος του ογκώδους βιβλίου που μας παρουσίασε στη Βούλα ο Βουλιώτης Δημήτρης Ράπτης, μια αξιόλογη δουλειά εξακοσίων και... σελίδων, σε δύσκολα αλλά απλοποιημένα θέματα που για να τα γράψει πόνησε πενήντα χρόνια...

Είναι αδύνατο να γράψει κανείς έστω και περιληπτικά το περιεχόμενο, ειδικά όταν πρόκειται για φιλοσοφικά θέματα.

Όμως το καλοκαίρι που ξαναδιάβασα ορισμένα κεφάλαια με συνεπήρε ο Δημήτρης με κάποια θέματα και παραλίγο να γίνω κι εγώ φιλόσοφος...

Παρότι τεχνικός, μου άρεσε πολύ και η φιλοσοφία μιας και έτυχα κι εγώ να έχω καλούς φιλόλογους στο γυμνάσιο και είχα τη τύχη να έχουμε στη Χίο μια από τις πιο αξιόλογες βιβλιοθήκες, τη βιβλιοθήκη του Αδαμάντιου Κοραή.

Η λέξη διαλεκτική είναι από την ελληνική λέξη «διαλέγομαι» που σημαίνει διεξάγω συζήτηση.

Στην αρχαιότητα με τη διαλεκτική εννοούσαν τη τέχνη να φτάνει κανείς την αλήθεια μέσω της σύγκρουσης αντικρουόμενων απόψεων, όπως σχεδόν το σύνολο των Πλατωνικών έργων. Ο όρος επικράτησε διεθνώς ως dialectic - στην Αγγλία ο όρος αυτός ήταν συνώνυμο της λογικής, όπως και εφαρμόζεται στην τυπική συλλογιστική των εκάστοτε ρητόρων.

Σε πολλά πλέον άρθρα μου, έχω γράψει πολλά για το «Φιλοσοφείν», όμως αυτή τη φορά θα προσπαθήσω να περιγράψω τα πολύ βασικά, χρησιμοποιώντας το σχεδιάγραμμα του Δημήτρη και συνοπτικό σχήμα ένα παρόμοιο του οποίου δεν έχω επίσης ξαναδεί ούτε στο βιβλίο του Σωκράτη Γκίκα - «Η Φιλοσοφία για όλους», το οποίο το θεωρώ σαν απλοποιημένο Ευαγγέλιο της Φιλοσοφίας και το οποίον έχει φθαρεί από τη χρήση όπως τα παλιά βιβλία του αναλογίου. Ευελπιστώ να γίνει το ίδιο και στο βιβλίο του Δημήτρη...

Όπως γράφει και ο Δημήτρης, η Φιλοσοφία είναι παρεξηγημένη στην εποχή μας. Ειδικά οι νέοι άνθρωποι, θεωρούν πως είναι ένα «μουσειακό είδος» που δεν έχει ρόλο στη σύγχρονη ζωή. Όταν κάποιος θέλει να σταματήσει μια άσκοπη συζήτηση που κατά τη γνώμη του δεν έχει νόημα, αντιδρά λέγοντας «δεν αφήνουμε τώρα τις φιλοσοφίες να κουβεντιάσουμε σοβαρά».

Αναμφίβολα φταίει σε αυτό και οι ίδιοι οι φιλόσοφοι που γράφουν συνήθως με τρόπο δυσνόητο και σχολαστικό δίχως να αναφέρουν πως γράφουν σε ασύνδετο σχήμα όπως αναφέρω εγώ...

Το ζήτημα, λοιπόν, είναι πώς θα μπορέσουν οι διάφοροι να εκλαϊκεύσουν τις διάφορες έννοιες για να γίνουν κατανοητές από το ευρύ κοινό, αφού από λίγο έως πολύ όλοι φιλοσοφούμε στη ζωή, ειδικά οι έφηβοι. Καταπιανόμαστε από τα ερωτήματα «ποιός είμαι και που πάω;» και περνούμε ειδικά στην εφηβεία μια περίοδο φιλοσοφικού προβληματισμού.

Παλιά η φιλοσοφία ήταν προνόμιο των λίγων, γι αυτό όσο πιο πολύ τη θόλωναν τόσο περισσότερο νόμιζαν ότι διαφέρανε από το λαό. Όμως η σωστή φιλοσοφία είναι η εκλαϊκευμένη όπως το είπε και ο Αϊνστάιν «**Αν κάτι δε μπορείς να το εξηγήσεις με απλά λόγια, μάλλον κι εσύ δεν το έχεις καταλάβει**».

Επίσης σκοπός αυτού του άρθρου μου είναι να συστήσω αυτά τα δυο βιβλία στους νέους και να τα διαβάσουν, γιατί όπως έχω γράψει αρκετές φορές στο παρελθόν, το πιο σπουδαίο πράγμα για μένα να επιτύχει κανείς, οπουδήποτε και σε οποιαδήποτε δουλειά του, είναι η σφαιρική γνώση, κορμός της οποίας είναι η φιλοσοφία και στο ειδικό τριετές management course, μας μάθανε πώς να αξιολογούμε τα στελέχη προς πρόσληψη. Ήταν και το τεστ με μεγάλο συντελεστή της σφαιρικής γνώσης και ακολουθούσαν τα hobbies. Σίγουρα η ενασχόληση με τη φιλοσοφία έστω και τα βασικά της, είναι πηγή σφαιρικής γνώσης, άλλωστε το λέει και η λέξη, φιλοσοφία εστὶ ἀγάπη για τη σοφία. Φυσικά και ισχύει το «πάν μέτρον ἄριστον», γιατί η φιλοσοφία και η τρέλα κάπου - κάπου συναντιούνται...

Για ορισμένους η φιλοσοφία επιχειρεί να δώσει μια καθολική και ριζική ερμηνεία του κόσμου, η επιστήμη ασχολείται με μια περιορισμένη περιοχή της πνευματικότητας, αντίθετα όμως αντικρίζει την πραγματικότητα στην ολότητα της - κάνει μια συνολική αναθεώρηση του κόσμου. Φιλοσοφία είναι η καθολικής ισχύος θεμελιώδης επιστήμη η οποία ασχολείται με τη Ύπαρξη εν τω συνόλω της και ίδια με την Ουσία ή Λόγο της Ύπαρξης (ως αιτία και τάση). Το πεδίο της είναι απεριόριστο και το ευρύτερο εφικτό (Σύμπαν ή Κόσμος, κατά τους αρχαίους). **Αντικείμενο της είναι ό,τι είναι αντιληπτό ως πραγματικό ή φανταστικό.**

Η **φιλοσοφία** είναι ο συντονιστής μεταξύ των κοινωνιών (επιστημών & επιστημόνων) που κάνει το management και διαθέτει αρμοδιότητες μεταξύ τους. Διαιτητεύει τις μεταξύ τους αντιθέσεις και εποπτεύει την εξαγωγή των αθροιστικών συμπερασμάτων της μόνης αλήθειας. Δηλαδή είναι ο γενικός επιστάτης ως επιστήμη των επιστημών.

Η **μεταφυσική** (πρωταρχική φιλοσοφία) είναι καθαρά θεωρητική επιστήμη της ύπαρξης εν τω συνόλω της και περιλαμβάνει την οντολογία, την τελολογία και την τυπική και αφηρημένη επιστήμη των μαθηματικών.

Η μεταφυσική ως θεωρητική φιλοσοφία είναι ο θεμέλιος λίθος του ανθρώπινου πνευματικού οικοδομήματος και ο αναμφισβήτητος δομικός πυρήνας της ανθρώπινης γνώσης.

Σε αυτή στηρίζεται :

- Κάθε περαιτέρω ερμηνεία της φύσης της ζωής και της συνειδησης και κάθε γνωστική θεωρία.
- Κάθε χρηστική αξιοποίηση της γνώσης και εφαρμοσμένη μορφή επιστήμης.
- Κάθε αξιολογική αποτίμηση των πραγμάτων και δράσεων, από ηθική, πολιτική και αισθητική άποψη.

Από την αρχαιότητα οι φιλόσοφοι έβλεπαν την ύπαρξη με δυο θεωρήσεις, **ως ον** και **ως σύμπαν**. Είχαν την εντύπωση και όχι λανθασμένα, πως κάθε ον είναι συνισταμένη δυο συνιστωσών: της ιδέας που **δίνει την ατομική υπόσταση** και της **ύλης** που το καθιστά μέρος του σύμπαντος.

Με την καθιερωμένη λογική αντίληψη το ον γίνεται αντιληπτό ως εννοιατό, μόνο αν συνυπάρξουν στη σχηματιζόμενη γι' αυτό έννοια, η μορφή που το καθιστά απτό στο πνεύμα και η ύλη που το καθιστά πραγματικό στον κόσμο.

Η **οντολογία** είναι ο κλάδος της θεωρητικής φιλοσοφίας που εξετάζει τη **δομή της ύπαρξης** και των **όντων**. Στη δομή συμπεριλαμβανόμενους τόσο την υλική σύνθεση του όντος, όσο και από την τάξη (λόγο ή πηγαίο σχέδιο) του όντος, το μέρος του που αντιστοιχεί στη διάταξη (οργανικότητα) των μερών του όντος.

Η **τελολογία** είναι μια φιλοσοφική ιδέα ότι τα πράγματα έχουν σκοπούς και ιδέες, άρα **οι εξελίξεις οφείλονται στον σκοπό ή στο σχεδιασμό ο οποίος εξυπηρετείται από αυτές**. Η λέξη τελολογικό προέρχεται από την ελληνική λέξη τέλος η οποία σημαίνει πέρας ή σκοπός. Το αν ή όχι μια οντότητα χρειάζεται να προκαλέσει τελολογία για να συμβεί αυτό είναι ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα - ένα απλούστατο παράδειγμα θα ήταν όπως το ρολόι, το οποίο είναι σχεδιασμένο από τον άνθρωπο να μας λει την ώρα.

Τα **μαθηματικά** είναι μια ιδιότροπη επιστήμη που λειτουργεί με πλήρη αυτονομία, παραπλεύρως της μεταφυσικής και υπ' αυτήν - αλλά και που αναμειγνύεται κυριαρχικά σε όλες τις άλλες επιστήμες. Η κυριότερη ιδιότητα τους είναι ότι είναι τελειώς τυπικά και αφηρημένα καθώς και το αντικείμενο τους (που είναι τα λογικά σύμβολα οι αριθμοί και ο χωροχρόνος), δεν έχουν φυσική υπόσταση αλλά είναι αποκλειστικά συμβολικές και ιδεατές υποστάσεις.

Σε επόμενο άρθρο μου θα αναφερθώ στο δεύτερο κλάδο στη φιλοσοφική και τα παρακλάδια της αφού φυσικά τη διαβάσω και μελετήσω (βρίσκομαι στα μισά...) βλ. διάγραμμα.

Αυτό που με εντυπωσίασε από το βιβλίο το είπα και στην παρουσίαση και συμπίπτει με στα χωράφια μου, είναι η περιγραφή, αναφορά, της **μεγάλης ανατροπής**.

Ο άνθρωπος νους από την αρχαιότητα μέχρι τον 20ο αιώνα διαχώριζε την ύλη από την ενέργεια σαν ποιοτικά διαφορετικές καταστάσεις της φύσης, που η μεν πρώτη είναι άμορφη και διάχυτη στο σύμπαν, η δε δεύτερη επισημαίνει την πρώτη ως πράξη, δράση, έργο και κίνηση της ύλης. Εξ' ου και η χρήση της ελληνικής λέξης ενέργεια που παραπέμπει ετυμολογικά στο ρήμα *ενεργώ = πράττω* αλλά σε *ιδιότητα και όχι σε οντότητα*.

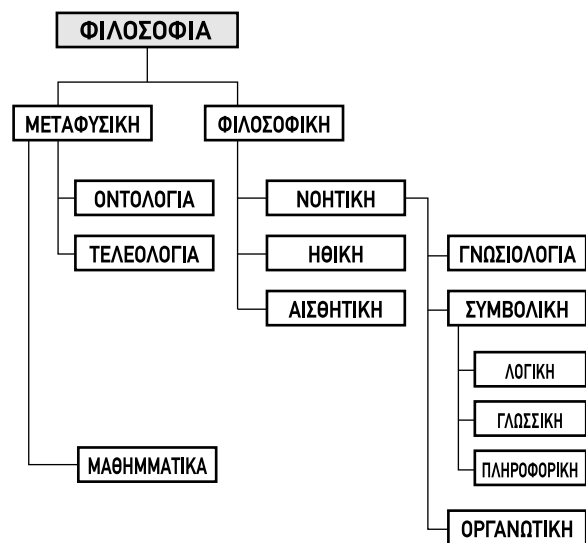
Η ανατροπή που έγινε στη φυσική με τη σχετικότητα και τη μετατρεψιμότητα των δυο αυτών ποιοτικά ανόμοιων και αντιπεθεμένων κατά πολλούς υποστάσεων της ύπαρξης, υπήρξε ένα λογικό τσουνάμι που συμπαρέσυρε και τη φιλοσοφική σκέψη. Η **δύναμη της ύπαρξης είναι υλοενέργεια και όπου δεν υπάρχει ύλη δεν υπάρχει ενέργεια**. Αντίστοιχα όπου δεν υπάρχει ενέργεια δεν υπάρχει ύλη. Ήταν τελικά σοφότατο, ότι οι αρχαίοι Έλληνες σοφοί, ονόμασαν **δυνατότητα** την **ευχέρεια** να υπάρχει κάτι, ταυτίζοντας τη δηλαδή ετυμολογικά με τη δύναμη. Το στερούμενο δυνάμειως (δηλαδή υλοεργειακού περιεχομένου) σώμα, είναι **α-δύνατο** να υπάρχει.

Γι' αυτό μισούσε ο Νίτσε, τους αρχαίους Έλληνες! Έλεγε... «Δε μου άφησαν τίποτα να πω».

Αφού η επιστήμη έμεινε πολλούς αιώνες στην αρχαία πεποίθηση πε-

ρί ποιοτικής διακρίσεως ύλης και ενέργειας, ως περιεχόμενο και δράσης των σωμάτων αντίστοιχα ήρθε ο Αϊνστάιν και η θεωρία της σχετικότητας το **E=mc²** και ενοποίησε (φυσικά και οντολογικά) την ύλη και την ενέργεια σε ένα και μόνο φυσικό συστατικό του σύμπαντος και των μερών του που είναι η δύναμη, **δηλαδή, κατά τους φυσικούς η υλοενέργεια**.

Πέρα όμως από το πανανθρώπινο πρόβλημα, **το μήνυμα προς τον άνθρωπο**, τον ανώνυμο άνθρωπο, που αγωνιά ως μονάδα απέναντι στην απροσδιοριστία της ζωής και του θανάτου, αναρωτώμενος ποιος είναι και που πάει, συγκεντρώνεται, από τελεολογική και ηθική άποψη, στις εξής λιτές συνταγές:

Να ξέρει ότι όλο του το είναι, είναι κατ' ουσία η συνειδησή του. Η συνειδηση δεν επηρεάζει την κοσμική ύπαρξη, αλλά είναι, για το ατομικό ον, **το άπαν** της ύπαρξης. Χωρίς το νοούν υποκείμενο, το άπειρο σύμπαν και το μηδέν είναι νοητικά- και εν τέλει πραγματικά- ένα και το αυτό. Ρεαλιστικά, η συνειδηση είναι κάτι ασήμαντο. Ιδεαλιστικά όμως, είναι **ο κόσμος όλος!**

Να θυμάται πάντα ότι είναι **ον πεπερασμένο** και ότι η ζωή που του χαρίστηκε από τη φύση δεν προοιωνίζεται κατάκτηση της φύσης είναι απλά μια εκδρομή στη φύση. **Γι αυτό, να ρουφήξει τη ζωή όσο γίνεται περισσότερο και να ζει την κάθε μέρα σα μελλοθάνατος, σαν να είναι η πιο σημαντική του ημέρα**. Ο κάθε άνθρωπος κρύβει μέσα του κι ένα Ζορμπά, που είναι εξαιρετικά απάνθρωπο να τον πνίγει βάζοντας συνέχεια στον εαυτό του μόνο στόχους. Όπως λέει ο Marquez, «Όταν τρέχεις παλαβωμένα για να πας κάπου, χάνεις τη χαρά της διαδρομής. Όταν όλο ανησυχείς και βιάζεσαι, είναι σαν να πετάς το δώρο που μόλις άνοιξες. Η ζωή δεν είναι αγώνας ταχύτητας. Γι αυτό, χαλάρωσε κι άκου τη «μουσική». Πριν τελειώσεις το «τραγουδί»».

Να μην ξεχνά ποτέ ότι έχει το παντοτινό δικαίωμα της απάντησης στα ερωτήματά του. Κι ότι αυτό το ικανοποιεί μόνο με τη **γνώση** και την **επιστήμη**, με το βιβλίο. Στη γνώση δεν υπάρχει Ιθάκη, αλλά ο ερασστής της γνώσης δεν νοιάζεται γι αυτό ο δρόμος για την Ιθάκη δεν συναρπάζει. Το προέχον γι αυτόν, είναι αυτό που του προτείνει ο Καβάφης: «*Να μπαίνει σε λιμένες πρωτοειδωμένους*».

Στο δρόμο αυτό, να μη φεύγει μακριά από τις σειρήνες της **Τέχνης**. Η Τέχνη είναι η Κίρκη που τον φέρνει σε άμεση επαφή με την αρμονία και το λόγο και άρα, με τα **κατάβαθα** της ζωής. Αλλά είναι κι αυτή που προσφέρει τις διαρκέστερες απολαύσεις στη ζωή και επομένως την κάνει ελκυστική.

Και «πάνω απ' όλα, να σέβεται τη ζωή και τα δικαιώματα στη ζωή» πρώτα απ' όλα τη δική του, αλλά και όλων των συνανθρώπων του.

Αν θα έπρεπε να βγάλω μια τελευταία κραυγή, φεύγοντας απ' τη ζωή, θα φώναζα «**Όχι στο φασισμό και στο μηδενισμό**» με όλη μου την ψυχή. Γι αυτό διαλέγω ως τελευταία επισήμανση, σ' αυτό το βιβλίο, τον αφορισμό του Χατζηδάκι: «Πρόσεχε: Όταν συνήσεις το τέρας, έχεις αρχίσει να του μοιάζεις!»

Ο Πολιτισμός μας είναι ταυτόχρονα σε ανάπτυξη και σε κρίση.

Στην **ανάπτυξη** αυτή, η επιστήμη και πρωτίστως η φιλοσοφία, έχει οδηγήσει το ανθρώπινο πνεύμα σε συνθέσεις που έχουν αμβλύνει το παραδοσιακό τρίλημμα. Στο τρίστυχο της εικόνας που έβαλα στην τελολογία, όπου ο μικρός άνθρωπος στέκεται προβληματισμένος ανάμεσα στους δρόμους του ιδεαλισμού, του ρεαλισμού και της διαλεκτικής, η φιλοσοφία έχει δείξει κατά που είναι το φως.

Ο μεγάλος διχασμός της ιστορίας της ανθρωπότητας και η πόλωση μεταξύ ιδέας και ύλης είναι νοητικά παρελθόν. Το παγκόσμιο πνεύμα έχει παραδεχτεί πια, πως η αντινομία ιδεαλισμού και ματεριαλισμού, ιντετερμινισμού και ντετερμινισμού, φιλελευθερισμού και σοσιαλισμού αίρεται και αυτά συναντώνται εκεί που η διαλεκτική και το μέτρο υπαγορεύουν. Φεύγοντας από τα άκρα, είμαστε πια βέβαιοι ότι η γνώση μας γίνεται ασφαλέστερη και η ζωή μας καλύτερη.